

Utazás a Vasfüggöny árnyékában

B. G. emlékére

Már a hidegháború kezdetén ráhullott Európára a Vasfüggöny¹, ugyanakkor a szocialista országok táborán belül az utazás mindenféle akadályokba ütközött. Ilyen körülmények között került sor egy kelet-németországi kirándulásunkra 1973-ban.

Gyorsan terjedt a hír: a Román Autóklub tagjaként lehet a környező szocialista országokba utazni. A párommal, G.-vel kaptunk az alkalmon, hiszen addig alig néhányszor ha sikerült Magyarországra látogatnunk. Az a generáció voltunk, amelyiknek az életéből kimaradt a külföldi utazás élménye. Úgy terveztük, Kelet-Németországba utazunk. Itt kötelező volt szállodát foglalni, a többi országban ezt nem kérték számon: akár sátorban is lehetett éjszákázni. Szeptemberben ezt kibírhatónak tartottuk. Nyelvtudás: kevés orosz és még kevesebb német. Nem kis bátorság kellett belevágni, de az utazás vágya minden kétségünket legyőzte.

Az első napon Magyarországon, Csehszlovákián át akartunk eljutni Lengyelországba, ahol terveink szerint meglátogatjuk Krakkót, és onnan továbbutazunk Kelet-Németországba. Hegyes, erdős vidéken léptük át a csehszlovák–lengyel határt. Lengyelországban gyönyörű fenyőerdőn keresztül folytattuk utunkat. Már sötétedett, de még nem jutottunk ki

az erdőből, ezért elhatároztuk, hogy ott töltjük az éjszakát. Másnap: irány Krakkó. A belváros elbűvölő, a régi épületek középkori hangulatot idéznek. Utcai zenészek korhű ruhában ismert dallamokra énekelnek valamilyen aktuális szöveget, amin az emberek derülnek. Az egyik énekes, jóképű fiatalember, feltekint egy emeleti ablakra. Követem a tekintetét. Gyönyörű, fiatal lány könyököl az ablakban. Szemérmesen visszahúzódik. Mintha századokat repültünk volna vissza az időben! A Wawel², az egyetem³: a középkori hangulat csak fokozódik. A városnézés után még maradt időnk a továbbutazásig.

– Aushchwitz itt van a közelben – vetettem fel.

– Menjünk.

Ahogy haladtunk a táborban, mind kevesebbet beszélünk, végül szótlannul jöttünk ki. Amit ott láttunk, arra nem voltunk felkészülve, az sokkoló volt. Aggódva figyeltem, hogy G. kezén az ujjai furcsa mozgásba kezdtek, egy filmbeli jelenetre emlékeztetve: a tenger fenekén vonuló, egymásba kapaszkodó languszták csápjainak szakadatlan mozgására. Alig hallhatóan mondta:

– Szomjas vagyok.

A kijárat közelében egy ártézi kút felé indultam, de G. meggyötört hangon, szinte könyörögve szólt utánam:

A Brandenburi Kapu

– Ne, a halottak, a csontok – mondta, majd kétségbeesett, vigasztalan zokogásban tört ki. Arcán mély fájdalom tükröződött. Aggódva néztem meggyötört vonásait, zavaros tekintetét.

– A rengeteg haj, a gyermekruhák.

Próbáltam megnyugtatni, és a gépkocsi felé támogattam. Egy idő múlva G. sírása abbamaradt.

– Fáj a fejem – sóhajtott.

Mivel az idő későre fordult, helyet kellett keresni, ahol felállíthatjuk a sátrat. Krakkóhoz közel, egy szántóföld mellett táboroztunk le. Ahogy lefeküdtünk, G. rögtön elaludt. Én is próbáltam aludni, ám egy különös tekintet nyugtalanított. Egy férfi tekintete a táborban kiállított fényképek egyikéről, egy embertársé, akinek egyetlen lehetősége maradt, hogy üzenjen a külvilágnak: a tekintete. Ezt üzenté:

– Itt iszonyatos dolgok történnek. El vagyunk veszve. Tanúsítsd az embereket! Meg kell tenned!

Nyugtalanul ébredtem. A felkelő nap megvilágította a sátrat, narancs-sárga fényt árasztva. Ránéztem G-re, aki mélyen aludt. Vonásai kisimultak, halvány arcán a beszűrődő fény arany-színűvé szelídült. Miután G. felébredt, sietősen összehajoltunk és elindultunk Kelet-Németország felé. Az előző nappól többé nem beszélünk.

Este érkeztünk Kelet-Berlinbe, az Alexanderplatzon⁴, a modern, elegáns Hotel Stadt Berlinben szálltunk meg. Másnap délelőtt felmentünk az ugyancsak a téren található tévétorony⁵ 207 méter magasságban található kilátójába.

Nagy volt a csalódásunk, ugyanis nem lehetett különbséget tenni Kelet-Berlin és Nyugat-Berlin között, fentről csak az egyforma, szürke háztetők sokaságát láttuk. A toronyból lejövet végigmentünk a híres Unter den Linden sugárúton a Brandenburi kapuig.⁶ Be volt zárva. Végre láthatjuk a berlini falat! Fegyverrel védték, de a csövek befelé irányultak. Ijesztő volt.

A Vasfüggönyön keresztül egyedül a két megszállási övezet⁷, Kelet-Berlin és Nyugat-Berlin között volt szabad átjárás, amelyen át az emberek egy jobb élet reményében tömegesen disszidáltak Nyugat-Berlinbe. A szovjethatalom olyan címen, hogy a nyugat-európai hatóságok megtévesztő propagandával ottmaradásra bírják az odalátogatókat, elrendelte egy fal építését Berlin két részének elválasztására, amit 1961-ben a kelet-német kommunista hatóságok meg is valósítottak. Antifaschistischer Schutzwallnak, azaz Fasisztaellenes Védőfalnak nevezték el hivatalosan.

Már a pusztá gondolat is túlhaladta a képzeletet: a fővárost egy fallal kettéosztották. Egyáltalán, hogyan választották ketté a lakosságot? Ki ment jobbra, ki balra? Persze hogy nem volt válogatás.

A következő szállásunk Erfurtban volt, útba ejtettünk több szép, rende-

A tévétorony és a 37 emeletes Hotel Stadt Berlin

zett várost, mint: Lipcse, Drezda, Karx Marx Stadt (az egykori Chemnitz), Gera, Jéna, Weimar. Erfurtba délután érkeztünk, itt egy elegáns hotelben voltunk elszállásolva. Amint megérkeztünk a szállodába, a hallból be lehetett látni az étterembe. Az asztalokon hófehér abroszok, az egyszerűség, tisztaság csalogató volt. Elhatároztuk, hogy mindenképpen beülünk a vendéglőbe, még akkor is, ha kevés pénzünkből csak egy-egy teát tudunk rendelni. Miután elfoglaltuk a szobánkat, lejöttünk a vendéglőbe, és helyet foglaltunk egy asztalnál. Hamarosan megjelent a pincér, magas férfi frakkban (mi meg ahogy az útról érkeztünk, igaz, hogy más ruhát nem hoztunk magunkkal). Kíváncsian lestük a viselkedését. Illedelmesen köszönt, szemrebbenés nélkül felvette a rendelést: tea cukorral. Rövid időn belül megjött, és elegánsan felszolgált, amit rendeltünk. Kezdeti szorongásunk oldódott: éreztük a vendégnek kijáró tiszteletet. A pincér végezte a szolgálatát tisztességgel, pontos-sággal. Ezeket a benyomásokat úgy raktároztam el, mint tapasztalatot a németek jó tulajdonságairól: fegyelem, kötelességtudat, a feladat magas fokon való teljesítése. Már visszafelé ismét Weimar. Ha Weimar, akkor Buchenwald.⁸

– Megnézzük?

G. határozott hangon felelt:

– Igen, nézzük meg.

Amint a bejáráshoz közeledtünk, egy diákcsoport jött ki a táborból egyenruhában, fegyelmezett sorokban, az egyikük elöl zászlóval. Ez a látvány vegyes érzelmekkel töltött el. A német hadsereget népükre jellemzőn ugyancsak fegyelmezett emberek

A Berli Fal egy része

alkották. Mégis, voltak köztük, akik szörnyű bűnöket követtek el. Akkor mi változott? Valahol olvastam, hogy vannak időszakok, amikor az emberek gyilkolni akarnak. Ezt nem fogadtam el, hiszen az emberek nem születnek gyilkosnak. Ahhoz, hogy azzá váljanak, beljűk kell sulykolni: joguk, sőt kötelességük a gyilkolás.

A hazafelé vezető úton, Csehszlovákián és Magyarországon keresztül, a benyomásokat már higgadtabban éltük meg, az utazás kellemesen telt el.

Majd ötven évvel később újra jártam a már egyesült Berlinben, ahol mélyreható változások történtek. Megalakult Németország a két német köztársaság egyesüléséből, a Brandenburi kaput megnyitották, a falat lebontották, a háborúban megsemmisült épületek helyén jól tervezett és kivitelezett, a környezet stílusához illeszkedő épületeket emeltek. Sok külföldi költözött Berlinbe: szeretnek élni ebben a civilizált városban.

Bán László

Jegyzetek

¹ Válaszfal, amely ideológiailag és fizikailag elszigetelte a Nyugattól a szovjet érdekszférába került közép- és kelet-európai országokat.

² A középkori lengyel királyok palotája.

³ Itt: Jagelló Egyetem, Európa legrégebb egyetemei közé tartozik.

⁴ Berlin egyik legnevezetesebb tere, II. Sándor orosz cár berlini látogatása alkalmából kapta a nevét.

⁵ Átadásakor 368 méterével a világ negyedik legmagasabb épülete volt.

⁶ 1791-ben épült egykori várkapu, ma Berlin egyik szimbóluma. 30 évig „zárva volt”.

⁷ A győztes nagyhatalmak katonai ellenőrzése alatt álló övezetek.

⁸ Náci haláltábor volt, ma múzeum.